

TÜRKİYE’DE TARIM POLİTİKALARI VE VERGİLENDİRİLMESİ-2

Burcu Durak

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Arş. Gör.
bdurak@cu.edu.tr

Neslihan Coşkun Karadağ

Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Doç. Dr.
ncoskun@cu.edu.tr

Özet

1960 yılından günümüze kadar geçen süreçte uygulanan tarım politikaları ve zirai kazancın vergilendirilmesi hususlarının açıklanmaya çalışıldığı bu makale, Türkiye’de Tarım Politikaları ve Vergilendirilmesi I başlıklı çalışmanın devamı niteliğinde olup, 1960-1980 dönemi ve 1980 den günümüze kadar olan dönem şeklinde iki ayrı zaman dilimi ele alınarak incelenmiştir. Bu kapsamda zirai kazançların vergilendirilmesi rejiminin sadeleştirilmesi ve basitleştirilmesine ilişkin düzenlemeler ele alınmış, çiftçilere yapılan sübvansiyonların tarım sektörüne katkısı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım Politikaları, Zirai Kazançlar, Vergilendirme.

Alan Tanımı: Vergi (Maliye)

AGRICULTURAL POLICY AND TAXATION IN TURKEY-2

Abstract

The aim of this article is to explain the agricultural policies and the taxation of agricultural income in the period from 1960 till the present day. This article is the continuation of the study on Agriculture Policies and Taxation In Turkey I. In this paper, agricultural policies and taxation in turkey was examined by taking into account two separate period of time between 1960-1980 and the period from 1980

until the present day. In this context, the regulations on the simplification of the taxation procedure of the agricultural earnings have been taken into consideration and the contribution of the farmers' subsidies to the agriculture sector has been tried to be evaluated.

Keywords: *Agricultural Policies, Agricultural Gains, Taxation*

Jel Code: Q18, Q19, H2

1.GİRİŞ

Son ölçümlere göre Türkiye'nin yüzölçümü 814,578 km²'dir. Türkiye, yüzölçümü açısından Avrasya'nın Rusya Federasyonu'ndan sonra ikinci, Ortadoğu'da Suudi Arabistan, İran ve Mısır'dan sonra dördüncü büyük ülkesidir. Türkiye birçok açıdan olduğu gibi tarım alanında da dünyanın en zengin ülkeleri arasındadır. Türkiye yaklaşık 241,800 km² ekilebilir tarım alanı ile dünyanın 13. büyük tarım alanlarına sahip ülkesidir.

Tarımsal alan büyüklüğü sıralamasında ilk sırayı ABD almakta, bunu Hindistan, Rusya ve Çin izlemektedir. Dünya ticaretinde ise ABD, Hollanda, Almanya, Brezilya ve Çin dünyanın en büyük tarım ürünü ihracatçıları durumunda olup bu 5 ülkenin toplam tarım ürünleri ihracatı içindeki payı % 30'u aşmaktadır. Dünyanın en büyük tarım ithalatçıları Çin, ABD, Almanya, Japonya ve Fransa'dır. Bu 5 ülke dünya toplam ithalatının % 40'ını gerçekleştirmektedir.

Tarımsal alanda Hollanda ilgi çeken bir gelişime sahiptir. Hollanda yüzölçümü 41.543 km² olup, ülkenin çoğu deniz seviyesinde veya deniz seviye altında bulunmaktadır. En yüksek noktası denizden 353 m. yüksek olup Konya'dan biraz daha büyük bir ülkedir. Bu coğrafi özelliklere karşın Hollanda, 2016 yılı itibariyle, 85 milyar €tarım ihracatı ile Türkiye'nin 5 katı büyüklüğünde ihracat rakamına ulaşmıştır.

Bu ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin sahip olduğu geniş tarım arazileri ve biyoçeşitliliğe rağmen, bu zenginliği ekonomik olarak değerlendiremediği düşüncesi oluşmaktadır. Aşağıda tarımsal alanda Türkiye'nin izlediği politikalar dönemler itibariyle açıklanacak, bugün bulunduğumuz konum açısından tarım alanında ne gibi önlemler alınması gerektiği sonuç bölümde izah edilecektir.

2.TÜRKİYE'DE TARIM VE TARIM POLİTİKALARI

2.2.Cumhuriyet Dönemi

2.2.1.1960-1980 Dönemi Tarım Politikaları: Planlı Sanayileşme ve Kalkınma

1960'lı yılların başında ülkede yaşanan ekonomik ve sosyal sorunların, plansız bir ekonomi politikası neticesinde oluştuğu yönünde savlar ortaya atılmıştır (Giray, 2010:272). 1963 yılından itibaren ithal ikameci politikalarla birlikte plan dahilinde kalkınma modeli uygulanmaya başlanmıştır. 1960-1980 dönemi ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlama bağlamında Türkiye ekonomisi açısından planlı dönem olarak adlandırılmaktadır (Takım, 2011:155-156).

1962 yılında DPT'nin kurulması ile başlayan ve 1961 anayasası ile getirilen planlı kalkınma ve sanayileşme hareketi ile bağlantılı olarak beş yıllık kalkınma planları hazırlanmıştır. 1963 yılında birinci beş yıllık kalkınma planının hazırlanması ile başlayan süreç her beş yılda bir hazırlanan kalkınma planları ile devam etmiş, bu kalkınma planlarında sanayi sektörü ekonominin lokomotif sektörü olarak kabul edilmiş ve ithal ikamesine dayalı bir sanayileşme politikası ekseninde atılacak adımlar belirlenmiştir (Yavan, 2011:74-75).

Uygulamaya konan birinci beş yıllık kalkınma planında tarım alanında verilen sübvansiyon politikasına baktığımızda, nihai ürün yerine üretkenliğin artırılması amacıyla girdilere sübvansiyon verilmesi ilkesine uyularak yürütüleceği vurgulanmıştır (DPT, 1963). Planlı ekonomik kalkınma modeline geçiş hareketi ile birlikte tarım sektöründe yoğun üretim süreci başlamış ve köylülük popülist politikalarla desteklenmiştir. Devlet tarafından gerçekleştirilen fiyat sübvansiyonu ekseninde filizlenen politikalar sayesinde verimliliği doğrudan etkileyen tarımsal ilaç, kimyasal gübre ve tohumlukların kullanımlarında kayda değer artışlar görülmüştür (Eşiyok, 2004:12). Tarımsal desteklemeler açısından tarım satış kooperatiflerinin geliştirileceği, destekleme kapsamına sadece kooperatif üyelerinin alınacağı ifade edilmiştir. İkinci beş yıllık kalkınma planı ile tarımsal desteklemelerin ve fiyat politikalarının öneminin azaldığı görülmektedir. Üçüncü beş yıllık kalkınma planında ise destekleme kapsamındaki ürünlere yüksek fiyatlar uygulanması iç pazar ve dış pazar arasında büyük fiyat farklılıkları yaşanmasına yol açmış ve bu farklılıkların ortadan kaldırılması amacıyla fon kurulması gündeme gelmiştir. 1973 yılında Toprak ve Tarım Reformu Kanunu çıkarılmış bu kanun ile toprakların kamulaştırılmasına başlanmıştır (Yavuz, 2005:47).

Tablo 1: 1963-1970 Yılları Arasında Tarım Sektöründeki Mükellef Sayıları ve Elde Edilen Vergi Hasılatı

Yıllar	Mükellef sayısı	Vergi matrahı (1000TL)	Ödenecek Vergi (1000TL)
1963	17729	107498	26.725
1964	16433	120107	24.726
1965	25336	165065	39.364
1966	27226	198177	49.138
1967	27579	214284	54.122
1968	26346	240270	62.970
1969	26809	259397	69.957
1970	27817	285193	76.643

Kaynak :Erdoğan, 1970:234

Tablo 6'da gösterildiği üzere 1963-1970 yılları arasındaki mükellef sayısına baktığımızda tarımsal kazançların gelir vergisi kapsamına dahil edilmesi ile birlikte 1963 yılında zirai kazanç elde eden mükellef sayısı 17729 iken 1970 yılına geldiğimizde bu oran 27817 e yükselmiştir. Buna paralel ölçüde vergi hasılatı da yaklaşık olarak üç kat artış göstermiştir.

2.2.2.1980 Sonrası Dönemde Tarım Politikaları

Türkiye'de planlı kalkınma hareketinin yeşerdiği yıllar olan 1960'lı yıllarda gerek beş yıllık kalkınma planları gerekse sonraki diğer planlarda, sanayi öncelikli kalkınma modeli benimsenmesi çok tepki toplamış ve yıllarca tarım ülkesi olarak görülen Türkiye'nin tarıma dayalı bir büyüme modeli benimsemesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur (TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu:10) 1970'li yılların sonuna gelindiğinde uygulanan ithal ikameci politikaların tıkanması ile birlikte 1980'li yılların başında tarım ve gıda sektörüne yönelik dışa açık politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Eşiyok, 2004:13).

Türkiye'de tarım sektörü, 1980'li yıllara kadar ekonomide öncü sektör görevini üstlenmiş, ancak 1980'li yıllardan sonra liberalleşme ve serbestleşme hareketi neticesinde gerek dünyada gerekse Türkiye'de tarım politikalarında ve tarımsal yapıda önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. 1980 ve sonrası yıllarda uygulanan politikalar neo-liberal ekonomi politikaları şeklinde kendini göstermektedir (Narin, 2011:2). Uruguay Turu sonrası dünya tarım politikalarında da Türkiye'de uygulanan tarım politikalarında da daha az devlet, daha çok piyasa şeklinde ifade edilen özgür yönelimler hüküm sürmeye başlamıştır (Şahinöz, 2003:1).

Türkiye’de tarım politikalarında yapılan köklü değişiklikler, içsel nedenlerden ziyade, dış etkenlere bağlı olmuştur. Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Avrupa Birliği ile yapılan anlaşmalardan kaynaklanan sorumluluklar ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapılan anlaşmalarda yer alan hususların etkisi oldukça fazladır (Abay vd, 2005:3). 1980 yılından sonra uygulanan liberalleşme ve serbestleşme hareketi ile birlikte devlet tarım sektöründen giderek el çekmeye başlamış ve bu değişimde Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına uyum, Uruguay Turu görüşmeleri sonucunda imzalanan tarım anlaşmalarının getirdiği sorumluluklar, Uluslar arası Para fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB), Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşların politikaları etkili olmuştur (Narin, 2011:2).

24 Ocak 1980 tarihinde İstikrar programının yürürlüğe konması Türk ekonomisi açısından bir dönüm noktasıdır. 1980 öncesi tarım kesimine verilen sübvansiyonlar ve ürün fiyat desteği bu istikrar kararları ile önemli ölçüde kaldırılmıştır. Ancak vergi yükünün dağılımı açısından olaya baktığımızda tarım kesiminin ücretli kesime kıyasla daha iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz (Kirmanoğlu, 1994:72-73). Uygulanan liberalleşme politikaları kapsamında piyasa koşullarına bırakılan tarımsal üretimde sübvansiyonların kaldırılması ve doğrudan gelir desteğine geçilmesi üretici kesimini sıkıntılarla karşı karşıya bırakmış üretim olanakları sınırlanan ve toprakları küçülen köylü kırsal kesimden kente göç etmeye başlamıştır (Yılmaz, Göktürk ve Kök, 2007:320). 1980 yılında desteklenen ürün sayısı 24 iken, 1985 yılında 18, 1990 yılında ise bu sayı 10 ürünle sınırlandırılmıştır (Güler, 2002). Tarım ürünlerini ve üreticilerini uluslararası piyasalardaki fiyat dalgalanmalarına karşı koruyan ve yerli üretimi teşvik eden gümrük vergileri düşürülmüş, küçük üretici uluslararası piyasalarda rekabet etme gücünü yitirmiş ve üretimden kopuş süreci hız kazanmıştır. 1980 sonrasında tarıma yönelik uygulanan politikaların, tarım sektöründen sanayi sektörüne kaynak aktarımı şeklinde olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal kesimdeki yoksullaşma ile çiftçiler tarımsal üretimden vazgeçme eğilimine girmiştir. Tarım sektörüne yönelik uygulanan politikaların keskin bir biçimde değişmesi tarım sektörü açısından kötü sonuçlara yol açmıştır. Bu politikalar sonucunda tarımsal üretim düşmüş tarım sektörü ciddi yaralar almış ve kırsal kesimden kentlere göç hareketi, bilhassa 1980’li yıllardan sonra hızla artış göstermiş ve kırsal kesim nüfusu azalmıştır. Tarımsal nüfusun toplam nüfus içindeki oranına bakacak olursak, 1980 yılında %56 iken bu oran 1990’da %40’a, 2000 yılında ise yaklaşık olarak %35’e gerilemiştir. (Narin, 2011:6). Şuanda ülkemizde yapılan son sayımlara göre 79 milyon 814 bin 871 olan Türkiye nüfusunun sadece 6,1

milyonu köy ve beldelerde yaşamaktadır. Bu sayı da yaklaşık olarak toplam nüfusun %7,7'sine tekabül etmektedir.

Ayrıca destekleme alımları yapan Merkez Bankası ve Ziraat Bankasının kaynakları ile faaliyetleri kısıtlanmış ve KİT'lere Merkez Bankasının doğrudan kredi verme uygulaması kaldırılmıştır (İçöz, 2009:34). Merkez Bankası kredileri içinde destekleme amacı ile ayrılan kredilerin ağırlığı %35'den %5'lere kadar düşmüştür. Bütün bunlar IMF imzalı tarım reformuna ve DTÖ TA'ya uyum için gerçekleştirilen uygulamalardır (Ay ve Yapar, 2005:77).

IMF ve DB ile yapılan kredi anlaşmaları tarım sektöründe köklü değişiklikler yaşanmasına yol açmıştır. Bu değişiklikler devletin tarım sektöründen el çekmesine ve devlet işletmelerinin özelleştirilmesine kadar girmiştir. Bu kapsamda IMF ye verilen niyet mektuplarında (09-12-1999, 22.06.2000, 18.12.2000 tarihli) alınan kararlardan ve uygulamalardan en önemlisi tüm desteklerin kaldırılıp yerine Doğrudan Gelir Desteği'nin (DGD) getirilmesi ve TEKEL'in özelleştirilmesidir (İçöz, 2009:36). 1985 yılında DB'nın katkısı ile hazırlanan "Özelleştirme Ana Planı" ardından 1986 yılında 3291 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi Hakkında Kanun ile yasallaşmış ve 1993 yılından itibaren özelleştirmeler başlamıştır. Bu dönemde, Türkiye'de tarımın gelişmesinde çok önemli işlevler üstlenmiş olan SEK, YEM SANAYİ, EBK, ORÜS, TZDAŞ gibi tarımsal (KİT)'lerin özelleştirmeleri tamamlanmıştır.(Narin, 2011:9) Tarımsal KİT'ler tarım sektörü içindeki payı yabana atılmayacak orandadır. 1979-1993 yılları arasında KİT'lerin GSMH içindeki payı %7.5, GSYİH'da %20, üretimdeki payı %58, mevduat içindeki payı %38, kredilerdeki payı %46, yatırımlardaki payı %32 ve istihdamdaki pay %4.1'dir (Ertan , 1997:246). IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların devleti israflara yol açan bir mekanizma, piyasayı ise en etkin kaynak kullanıcısı olarak nitelendirmesi yani devlet ve pazarı iki ayrı uç nokta olarak görmesi ve ülkede uygulanan politikalarında bu doğrultuda şekillenmesi 1980 sonrası dönemde iç ve dış ticaret hadlerini tarım aleyhine döndürmüştür (Eşiyok, 2004:15).

3.GÜNÜMÜZDE TARIM SEKTÖRÜNDE UYGULANAN TEŞVİKLER

3.1.Vergi Rejiminde Yapılan Basitleştirmeler

Tarımın vergilendirilmesi konusunda bir sistem tartışmasından ziyade vergi kapsamına alınıp alınmaması genel tartışma konusu olmuştur. Genel eğilim tarımın vergi dışı bırakılması ya da şekli ve maddi vergi yükümlülüklerinin

hafifletilmesi yönünde gelişmiştir. Normalde herhangi bir alana sağlanan vergi kolaylıkları mükellefleri ilgili alana yöneltmek, yani piyasaya girişi teşvik iken, Türkiye koşullarında tarımda daha çok piyasadan çıkışı caydırmak veya kalmayı kolaylaştırmak adına yapılmaktadır.

29.07.1998 tarihinde yürürlüğe giren 4369 Sayılı vergi reform yasası ile birlikte, zirai kazançların vergilendirilmesinde önemli temel değişikliklere gidilmiştir. Bu temel değişiklikler daha çok sistemin basitleştirilmesi ve sadeleştirilmesi şeklinde yapılmıştır. Yeni düzenlemeleri;

Tarımsal gelirlerin temelde stopaj ile vergilendirilmesi

Çiftçi belgesi alınması

Gerçek kazanç usulünün kapsamının değiştirilmesi

Küçük çiftçi muaflığının kaldırılması

Götürü gider usulünün kaldırılması

İşletme büyüklüğü ölçülerinin değiştirilmesi

Aile reisi beyanının kaldırılması şeklinde sıralamak mümkündür (Taşdan, 2000:72).

Zirai kazançların vergilendirilmesinde stopaj usulü temel vergilendirme yöntemi olarak düzenlenmiştir. Kural olarak çiftçiler, GVK'nın 53. Maddesine göre elde ettikleri zirai kazançları üzerinden herhangi bir ayırma tabi tutulmaksızın GVK'nın 94. Maddesinde belirtilen nispetlerde tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilecektir. Ancak aynı kanunun 94.maddesinde belirtilen "*İşletme büyüklüğü ölçülerini aşan çiftçiler ile bir biçerdövere veya bu mahiyetteki bir motorlu araca veya on yaşına kadar ikiden fazla traktöre sahip olan çiftçilerin kazançları gerçek usulde (zirai işletme hesabı veya diledikleri takdirde bilanço esasına göre) tespit olunarak vergilendirilir. Kazançları gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler bu kazançları için beyanname vermezler*

Aile reisi ile birlikte yaşayan eş ve velayet altındaki çocuklara ait işletmeler ile ortaklık halindeki işletmelerde işletme büyüklüğü toplu olarak nazara alınır. Ortaklıklarda, ortaklığın birden fazla işletmeye taalluk etmesi veya işletmelerin ayrı ayrı mahallerde bulunması durumu değiştirmez. 52 nci maddede yazılı tek işletmelerde işletme birden fazla ortaklıklara ait olsa bile bu ortaklıklara ait işletme büyüklüğü toplanmak suretiyle nazara alınır. Birden fazla zirai işletmede ayrı ayrı şahıslarla ortaklığı bulunanların işletme büyüklüğü ölçülerinin tesbitinde ortaklık payları toplamı esas alınır

Ziraat gruplarının birkaç tanesi içine giren zirai faaliyetlerin bir arada yapılması halinde , en fazla iki gruba ait işletme büyüklüklerinde bu gruplar için tespit olunan hadlerin yarısını aşanlar gerçek usulde vergilendirilir.

Gerek şahsi işletmesi gerekse dahil bulunduğu ortaklıklar müstakilen işletme büyüklüğü ölçüsünün altında kaldığı halde, kendisine ait işletmenin ve ortaklıklardaki payların toplamı bu ölçüyü aşan çiftçiler gerçek usulde vergilendirilir. Payları toplamı ölçüleri aşmayan diğer ortaklar tevkifat yoluyla vergilendirilirler. Yarıcılık ortaklık sayılır.

Kazançları gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler, yazılı olarak vergi dairesinden istemde bulunmaları halinde izleyen vergilendirme dönemi başından işe yeni başlayanlar, işe başlama tarihinden itibaren gerçek usule geçebilirler. 54 üncü maddede yazılı ölçüleri aşanlar müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren gerçek usulde; gerçek usule tabi olanlardan bu ölçülerin altında kalanlar müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilirler” (GVK Md.53).

Tevkifat suretiyle vergilendirilen çiftçilerin defter tutma ve beyanname verme gibi mecburiyetleri söz konusu değildir. Fakat defter tutma ve beyanname verme zorunluluğu bulunmayan bu çiftçiler yaptıkları satışlar sonucunda müstahsil makbuzu almak ve saklamak mecburiyetindedirler.

Gerçek usulde vergiye tabi olan çiftçiler zirai işletme hesabı veya bilanço esasına göre defter tutmak ve beyanname vermek zorundadırlar. Fakat çiftçilerin, zirai işletme hesabına yada bilanço esasına göre defter tutmaları kendi arzularına bırakılmıştır. Bilanço esasında defter tutmak için kanunla belirlenmiş bir sınır bulunmamaktadır. Gerçek usulde vergilendirilen ve defter tutan çiftçiler elde ettikleri kazanç ve iratların %15-%35 aralığındaki oranı gelir vergisi kapsamında vermekte, Mart ve Temmuz olmak üzere iki eşit taksitte ödemektedirler

54 üncü maddede yazılı ölçüleri aşanlar müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren gerçek usulde; gerçek usule tabi olanlardan bu ölçülerin altında kalanlar müteakip vergilendirme dönemi başından itibaren hasılatları üzerinden tevkifat yapılmak suretiyle vergilendirilirler. GVK 94.maddeye göre tevkifat oranları %1 ile %4 arasında değişmektedir (Odak, 2001:3).

Zirai kazanç sahiplerinin geçici vergi ödeme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Diğer yandan bir gerçek kişinin elde ettiği toplam gelirinin %75 ve fazlası zirai kazançtan oluşması halinde özel ödeme süreleri belirlenmiştir.

3.2. Türkiye’de Çiftçiye Yapılan Destekleme Araçları

Türkiye’de uygulanan tarım destekleme politikaları dönemlere göre değişen bir yapı ve çeşitlilik göstermiştir. Genel hatları ile Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikaları; destekleme alımları, girdi destekleri, düşük faizli tarımsal krediler, süt teşvik primi ödemeleri, doğal afet ödemeleri, ekim alanları sınırlandırılması ve destekleme primleri gibi araçlar kullanılarak yürütülmüştür. Bunların yanı sıra tarımsal alt yapı yatırımları, araştırma, eğitim ve yayım, tarım yatırım teşvikleri, dış ticarete teşvik ve zaman zaman da ithalatta koruma gibi yöntemler kullanılmıştır (Yavuz, 2005:51-54). Ayrıca 2006-2010 yılları arasında Tarım Stratejisinde, tarımsal destekleme araçları olarak Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Ödemeleri, Fark Ödemeleri, Hayvancılık Destekleri, Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Programı Destekleri, Telafi Edici Ödemeler, Ürün Sigortası Ödemeleri, Kırsal Kalkınma Destekleri ve diğer destekler olarak belirlenmiştir (www.tarim.gov.tr). Bu desteklerin büyük çoğunluğu IMF ve DB’nin isteği doğrultusunda kaldırılmış, 2001 ve 2002 yılları arasında tüm desteklerin yerini alan DGD uygulanmaya konulmuştur (İçöz, 2009:39).

Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemeleri tarımsal üretim amacıyla işlenen araziler üzerinden yer yıl tespit edilen birim ödeme miktarı üzerinden yapılır. DGD, ürün çeşidi ve üretim miktarından bağımsız olarak tarımsal faaliyette bulunan çiftçiye yapılan sabit gelir desteği olarak ifade edilebilir (Yavuz, 2003).

Türkiye’deki tarımsal destekleme politikalarında en büyük değişiklik 2000’li yılların başında uygulanan Doğrudan Gelir Desteği (DGD)’ni kapsayan Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP) ile gerçekleşmiştir. DGD, uygulanan tarımsal destekleme politikalarına alternatif olarak sunulmuştur. DGD, diğer bazı desteklemelerin sonlandırılmasına sebep olmuş ve doğrudan desteklemelerin tüm destekler içerisindeki payı 2002 yılında %78 seviyesine ulaşmıştır. Ancak 2006 2010 Tarım Kanunu ve Strateji Belgesinde DGD için ayrılan %78’lik bütçe payının aşamalı olarak %45’e indirilmesi kararı alınmıştır. DGD uygulaması 2008 yılında sona ermiştir (Tan,Hasdemir, Everest, 2015).

Türkiye’de günümüzde uygulanan tarımsal desteklemeleri bitkisel üretim, hayvansal üretim, tarımda yapısal iyileştirmeler sağlama amaçlı destekler, kırsal kalkınma ve çevre amaçlı desteklemeler olarak sınıflandırabiliriz. Çeşitli biyolojik mücadele destekleri, mazot, gübre toprak analiz destekleri, tarımsal danışmanlık, çiftlik muhasebe veri ağı sistemi kayıt destekleri tarımsal alt yapıyı güçlendirecek

desteklemeler kapsamındadır. Ayrıca kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programı (KKYDP) ve çevresel amaçlı tarım arazilerinin korunması (ÇATAK) projesi de bakanlığın kırsal kalkınma ve çevre kapsamında uyguladıkları politikalarıdır (Tan,Hasdemir,Everest,2015).

4. SONUÇ

Tarım sektörü; özellikle, temel ihtiyaç maddelerini üreten bir sektör olarak, stratejik bir öneme sahiptir. Ülkeler, tarımsal ürünlerde, özellikle tahıl, şeker, et, süt, bitkisel yağ gibi temel tarımsal ürünlerde, kendine yeterli olma veya bu ürünleri büyük ölçüde yurtiçinden sağlama gayreti içerisinde dir.

Türkiye’de, tarım önemini korumasına rağmen, Türkiye tarım işletmelerinin küçük ve parçalı yapıda olması tarımda geçimlik tarz üretimin devam etmesine sonuçta tarımsal gelirin azalmasına neden olmaktadır. Tarımdaki bu yapısal sorunu ortadan kaldırmak amacıyla tarım topraklarının toplulaştırılmasına yönelik yasal düzenleme yapılmış ve uygulamasına başlanmıştır.

Türkiye’de tarıma yönelik destekleme politikaları dönemlere göre değişen bir yapı ve çeşitlilik göstermiştir. Genel hatları ile Türkiye’de uygulanan tarımsal destekleme politikaları; destekleme alımları, girdi destekleri, düşük faizli tarımsal krediler, süt teşvik primi ödemeleri, doğal afet ödemeleri, ekim alanları sınırlandırılması ve destekleme primleri gibi araçlar kullanılarak yürütülmüştür. Bunların yanı sıra tarımsal alt yapı yatırımları, araştırma, eğitim ve yayım, tarım yatırım teşvikleri, dış ticarete teşvik ve zaman zaman da ithalatta koruma gibi yöntemler kullanılmıştır. Ayrıca 2006-2010 yılları arasında tarımsal destekleme araçları olarak Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri, Fark Ödemeleri, Hayvancılık Destekleri, Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Programı Destekleri, Telafi Edici Ödemeler, Ürün Sigortası Ödemeleri, Kırsal Kalkınma Destekleri sağlanmıştır. Bu desteklerin büyük çoğunluğu IMF ve DB’nin isteği doğrultusunda kaldırılmış, doğrudan gelir desteği ile teşvik devam etmiştir.

Öte yandan tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelirlerin (zirai kazanç) vergilendirilmesinde şekli ve maddi yükümlülükler bakımından çiftçinin yükünü hafifletmeye yönelik yasal düzenlemeler her dönem daim olmuştur. Kısaca tarımsal alanda faaliyette bulunan üreticilere hem vergisel avantajlar sunulmuş hem de sübvansede edilmiştir. Ancak tarım alanındaki bu desteklere rağmen sorunlar giderilememiştir.

Tarım sektöründe yaşanan sorunlar, altyapı eksiklikleri ve benzeri engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerileri, Ankara Ticaret Borsası'nın 2013 yılında hazırladığı "AB ve Türk Tarımı" raporunda aşağıdaki şekilde sunulmuştur:

- Köye Dönüş Projeleri desteklenmeli,
- Kırsal ve tarımsal veri tabanı oluşturulmalı,
- Kırsal yerleşim planlaması yapılması ve köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi sağlanmalı,
- Tarımsal alan ve işletmelerin küçülmesi önlenmeli,
- Tarımsal işletmelerde fiziksel altyapı yatırımları geliştirilmeli,
- Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi sağlanmalı,
- Tarımsal sulama ağı yaygınlaştırılmalı ve etkin su kullanımı sağlanmalı,
- Pazar ihtiyaçlarına göre üretim planlaması yapılmalı ve üretim çeşitlendirilmeli,
- Tarım ürünlerinin işleme, paketlenme, depolama ve pazarlama yapıları geliştirilmeli ve istihdam artırılmalı,
- Küçük ve orta ölçekli tarımsal sanayinin gelişmesi desteklenmeli,
- Yeterli ve güvenilir gıdanın temini için gerekli alt yapı geliştirilerek pazar etkinliği artırılmalı,
- Sözleşmeli üretim yaygınlaştırılmalı,
- Stratejik, ekonomik ve avantajlı ürünlerin üretimi artırılmalı,
- Ürün borsaları kurularak fiyatların serbest piyasada oluşması sağlanmalı,
- Organik ve iyi tarım uygulamaları desteklenerek yaygınlaştırılmalı,
- İşletmelerin rekabet gücünün artırılması için üretim maliyetleri düşürülmeli, üretim üniteleri modernize edilerek girdilerin kalitesi artırılmalı,
- Kırsal turizm geliştirilmeli,
- Eğitim ve yayım faaliyetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılmalı,
- Kırsal alanda eğitimin kurumsal ve yasal alt yapısı güçlendirilmeli,
- Mesleki eğitim faaliyetleri artırılmalı,
- Katılımcı örgütlenme (Kooperatif ve birlik gibi) geliştirilip, yaygınlaştırılmalı,
- Detaylı temel toprak etüdleri ve arazi envanteri yapılarak "Entegre Arazi Kullanım Planları" hazırlanmalı,
- Entegre Havza Yönetimi Programları geliştirilmeli,

- Tarımsal üretimde çevre ile uyumlu girdi ve teknoloji kullanımı yaygınlaştırılmalı,
- Gen kaynakları korunarak muhafaza edilmeli

Türkiye’de yukarıda sayılan yapısal reformların gerçekleştirilmesi köklü çözüm için gereklidir. Tüm bu önerilere ilave olarak tarım üreticisini tembelleğe iten doğrudan gelir desteği yerine, sağlam bir denetim ile geri dönüşü olan kredi destek politikaları ve vergisel avantajlar ile tarım desteklenmelidir.

Öte yandan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (Teknokent) gibi üniversite-tarım kesimi işbirliğini kuvvetlendirip bilimsel yöntemlerin tarım kesimine aktarıldığı, verimliliği yükseltebilecek çalışmaların hayata geçirilmesine imkan veren “Tarımı Geliştirme Bölgeleri (Tarkent)” nin oluşturulmasının Türkiye tarımına katkıda bulunacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Abay, C. E. Olhan, Y. Uysal, F. Yavuz & Türekul, B. “Türkiye’de Tarım Politikalarındaki Değişim” Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi. 3:7, Ocak 2005, www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1ce689121e39821_ek.pdf?tipi, [Erişim Tarihi:12.06.2015]
- Ay, A & Yapar, S. “Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması ve Türkiye”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 13, 2005, 57-81.
- DPT (1963) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967, Ankara:DPT Yayınları
- Erdoğan, M, R. “Türkiye’de Tarımın Vergilendirilmesi ve Kalkınma”, İktisat Fakültes Mecmuası. 1:4, 1970, 229-253.
- Ertan, A. “Türkiye’de Tarımsal Kitlerin Özelleştirilmesi Sorununa Kooperatifçilik Modeli Önerisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2, 1997, 237-248.
- Eşiyok, B. A. “Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler, Sorunlar, Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri”, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Genel Araştırmalar. 2, 2004.
- Giray, F. Maliye Tarihi, Bursa :Ezgi Yayınları, 2010.
- İçöz, E. 1980 Sonrası Tarım Politikalarının Sosyo-Ekonomik Etkileri: Özlüce Köyü ve Doğanköy Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2009.

Kirmanoglu, H. “*Türkiye’de Vergi Reformları, Siyasal İktidarlar Ve İktisat Politikaları*”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Cumhuriyet’in Yetmişinci Yılı Özel Sayısı. 36, 1994, 56-82.

Narin, M. “*1980’li Yıllardan Sonra Tarım Politikalarındaki Değişiklikler*”, Ekonomik Yaklaşım Kongresi: Türkiye Ekonomisi’nin Dinamikleri: Politika Arayışları. 2011.

Şahinöz, A (2003) AB ve Türkiye Tarım Politikalarında Değişim Eğilimleri http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/32b81fa223a1b1e_ek.pdf?tipi=14, Erişim Tarihi:09.10.2015]

Odak, S. “*Zirai Kazançlar*”, Mali Çözüm Dergisi. 56, 2001.

Takım, A. “*Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları*”, Maliye Dergisi. 160, 2011, 154-176.

Tan, S. Hasdemir, M & Everest, B. “*Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları*”, International Conference On Eurasian Economies. 2015, 266-270.

Taşdan, K. “*Tarımsal Gelirlerin Vergilendirilmesinde Son Değişiklikler ve Olası Etkileri*”, Tarım Ekonomisi Dergisi (Tarım Ekonomisi Derneği Yayını). 5, 2000, 71-88.

TMMOB Sanayi Kongresi 2007 Oda Raporu, <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-sanayi-kongresi-2007-0>, [Erişim Tarihi: 12.10.2015]

Yavan, N. “*Teşviklerin Sektörel ve Bölgesel Analizi: Türkiye Örneği*”, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayını. Ankara, 2011.

Yavuz, F. DPT Tarafından Hazırlanan “*Tarımsal Destekleme Politikaları İçin Yeni Perspektif*” Adlı Raporun Değerlendirilmesi, TKB, Ankara, 2003

Yavuz, F. “*Türkiye’de Tarım*”, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yayını. 2005, 43-66.

Yılmaz, M. Göktürk, İ & Kök, D. “*Kahramanmaraş’ta 1980 Sonrası Tarım Ve Sanayi Politikalarının İçgöç Ve Kentsel İşgücü Piyasası Üzerine Etkileri*”, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi. 12, 2007, 319-332.

<http://www.tarim.gov.tr>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf>